

Gimnazija Franca Miklošiča
Prešernova 34
9240 Ljutomer

ŽIVLJENJE V SREDNJEVEŠKIH MESTIH
Referat pri predmetu zgodovina

KAZALO VSEBINE

KAZALO SLIK.....	2
NASTANEK.....	2
VIDEZ IN UREDITEV.....	3
IZGLED MESTA.....	3
MEŠČANSKA HIŠA.....	3
MESTNI PREBIVALCI.....	4
MEŠČANI.....	4
NEMEŠČANI.....	5
VZGOJA IN ŠOLSTVO.....	5
MESTNO GOSPODARSTVO.....	5
HRANA IN OBLEKA.....	6
ZDRAVSTVENE RAZMERE.....	6
STARI ZAPISI.....	7
ZAKLJUČEK.....	7
VIRI IN LITERATURA.....	8

KAZALO SLIK

Slika 1: Grb mesta Kranj.....	3
Slika 2: Pečat.....	3
Slika 3: Pogled na mesto iz srednjega veka.....	4
Slika 4: Obleka graščakov.....	6

Dandanes si skoraj ne moremo zamisliti Evrope brez mest in cest, ki jih povezujejo. In vendar so pred več kot 1000 leti to celino razen sredozemskega območja prekrivali neprehodni, redko naseljeni gozdovi, močvirja in skromno obdelana, nerodovitna zemljišča. Naselja s po nekaj preprostimi hišami so bila daleč drugo od drugega, oddaljenost pa je bila še občutnejša, ker med njimi navadno ni bilo speljanih ustreznih poti.¹

NASTANEK

~ Mesta so nastajala zunaj zemljiških gospostev. Ustanovil ga je zemljiški gospod na delu svoje zemlje in mu podelil poseben položaj. Nastala so z razvojem obrti in trgovine.²

Trgovci so potrebovali stalne naselbine, kjer so živeli med potovanji; nudile naj bi možnost trgovanja in varnost. Vanje so se poleg trgovcev naseljevali tudi obrtniki ter različni pomožni delavci, ki so bili potrebni za trgovino in obrt. Najprej jih srečamo ob morski obali in na obrežju rek. Ko se je trgovina širila od morja v celino nastajajo tudi ob križiščih poti, ki med seboj povezujejo ta prva trgovska središča. Take srednjeveške naselbine so v zahodni Evropi nastajale od 9. stoletja, predvsem v Italiji in na Nizozemskem, kjer se je trgovina najhitreje razvila, v Vzhodnih Alpah pa eno do dve stoletji pozneje, predvsem v 13. in 14. stoletju.³

~ Mesta so nastajala tudi ob fevdalnih gradovih, zunaj njihovih obzidij, kot predmestja, v katerih se je razvijala trgovina. Zaradi nevarnosti roparjev in vpadov drugih ljudstev so se zavarovali še z enim obzidjem. Grad in predmestje sta se sčasoma zlila v eno in nastalo je mesto.⁴

¹ D. Mihelič, str.: 3

² O. Janša-Zorn, str.: 123

³ D. Mihelič, str. 8

⁴ M. Hönigsfeld-Adamič ... [et al.], str.: 476, 477

Srednjeveško mesto je bilo nekakšna državnica s precejšnjo stopnjo samostojnosti v upravnem in gospodarskem pogledu. Mesto je imelo lastno oblast in upravo. Meščani so sodelovali pri izbiri upravljalcev in zastopnikov svojega mesta. Svet izbranih meščanov je sprejemal pomembne odločitve. Simbola mesta sta bila grb in pečat.⁵

Slika 1: Grb mesta Kranj

Slika 2: Pečat

VIDEZ IN UREDITEV

Srednjeveška mesta so v takratnem času predstavljale tujek. Temelj fevdalizma, kot družbenega reda, je bila namreč zemlja, ki jo je senior dal v uživanje svojim vazalom, ti pa so svojo posest upravljali kot gospodarsko samozadostno in upravno enoto. Podložniki so bili sodno podvrženi svojim zemljiškim gospodom. Sedaj pa se kot gospodarski in pravni subjekt pojavijo tudi mesta, ki živijo drugačno od zemljiškega gospodstva neodvisno življenje⁶.

IZGLED MESTA

Tedanja mesta so se po videzu razlikovala od sodobnih. Mesto je bilo obdano z obzidjem, obrambnimi stolpi in jarkom, čez katerega je skozi mestna vrata vodil dvizni most.⁷ Osrednji del mesta je bil mestni trg z mestno hišo in cerkvijo, ob kateri je bilo pokopališče. Na trgu, kjer je stal sramotilni steber oz. pranger, kamor so privezovali hudodelce, so ljudje sklepali kupčije, zato so tam bile javno razstavljene mere, ki so jih uporabljali v mestu. Mere so se namreč od mesta do mesta razlikovale. Mestni klicar je na trgu razglašal pomembne novice. Prostor mesta je bil majhen, hiše so imele več nadstropij, bile so stisnjene ena ob drugo.⁸

MEŠČANSKA HIŠA

Hiše so imele vsaj tri etaže, povezane z lesenimi stopnicami. Vsaka etaža je služila svojemu namenu: v pritličju se je delalo, v prvem nadstropju so bili bivalni prostori hišnega lastnika, gornje nadstropje pa je bilo namenjeno skladišču. Hiše so bile grajene in kamna in lesa, pokrite s slamo, deskami, strešniki.⁹ Okna so bila majhna, niso bila zastekljena, ampak so jih

⁵ D. Mihelič, str.: 8, 9

⁶ Internet: http://www.svarog.org/zgodovina/srednji_vek/srednjeveska_mesta.php

⁷ D. Mihelič, str.: 11

⁸ O. Janša-Zorn, str.: 125

⁹ D. Mihelič, str.: 14, 15

zastirali opne iz živalskih mehurjev, kože ali naoljen papir. Osrednji bivalni prostor je bil opremljen s pečjo. Prebivalci teh hiš so kuhali v kotlu, ki je visel na verigi nad ognjiščem. Najpomembnejši kos pohištva je bila postelja, ki ni bila namenjena le eni, ampak več osebam. Spali so goli, nosili so le nočno čepico. Obleko so hranili v skrinjah. Uporabljali so tudi mize in klopi. Zlasti družine obrtnikov so bile velike: poleg sorodnikov so v obrtnikovi hiši živeli še pomočniki in vajenci, skupaj 15 do 20 ljudi.¹⁰

Zaradi lesenih zgradb je v srednjeveških mestih pogosto prišlo do požarov. Lesene mestne hiše so se hitro vnele, vode za gašenje pa je primanjkovalo. Ceste med hišami so bile ozke, redkokdaj tlakovane, hiše so bile včasih povezane med seboj kar prek ceste. Mesta niso poznala kanalizacije, ampak so prebivalci metali odpadke kar v poglobljen jarek na obeh straneh ceste. Po mestih so se pasle domače živali: svinje, koze, perutnina. Zrak v mestu je bil zato smrdljivo zadušljiv. V mestih so stali tudi samostani. Mesto je skušalo poskrbeti za reveže in bolnike. To nalogo so opravljali špitali. Mesta so imela lekarne in javna kopališča. Preskrbi z vodo so bili namenjeni številni vodnjaki. Mesto je samo skrbelo za svojo preskrbo in varnost, za čistočo svojega okolja, za odstranjevanje odpadkov. Nočne razsvetljave mesta niso poznali, nočno potepanje zato ni bilo priporočljivo.¹¹

Slika 3: Pogled na mesto iz srednjega veka

MESTNI PREBIVALCI

Za mesta je bilo značilno, da so njihovi prebivalci živeli od zamenjave blaga.¹² Mesto je za svoje vsakdanje življenje potrebovalo raznovrstno množico obrtnih in poklicnih delavcev. Torej je bilo nujno, da se v mesto preselijo od zunaj ljudje različnih poklicev: peki, mesarji, kovači, itd.... Tako so se mesta hitro širila. Srednje velika mesta so imela dva do tri tisoč prebivalcev, le velemesta so dosegla do deset tisoč prebivalcev.¹³

MEŠČANI

¹⁰ O. Janša-Zorn, str.: 127

¹¹ Prav tam, str.: 125, 126

¹² Internet: http://www.svarog.org/zgodovina/srednji_vek/anticne_naselbine.php

¹³ O. Janša-Zorn, str.: 124

Mesto prebivalstvo je bilo raznovrstno. Večino so predstavljali pravi meščani. Drugače kot kmečko prebivalstvo so bili to svobodni kmetje. Meščani so bili podložniki samo kralju, nikomur drugemu. Njihov družbeni položaj je bil nižji od plemiškega, a višji od kmečkega. Niso se ukvarjali s kmetovanjem, ampak so bili po poklicu trgovci, obrtniki, prekupčevalci, finančniki. Denar je bil kovan iz zlata, srebra in bakra. Trgovci so potovali po celi deželi in na sejmi trgovali z blagom. Po deželi so potovali v spremstvu oboroženih ljudi, pogosto so jih napadali vitezi, ki so živeli v svojih gradovih in prežali na trgovce.¹⁴

NEMEŠČANI

V mestih so imeli svoje hiše tudi nemeščani: plemstvo in duhovščina. Tam so živeli tudi revnejši ljudje, ki niso imeli položaja meščanov: hlapci, dekle, berači in bolniki ter Židje. Slednji so morali ponekod živeti v ločenih četrtih – getih. Krščanski svet jih je preganjal, ker so po izročilu krščanskega nauka zakrivili Kristusovo smrt.¹⁵

VZGOJA IN ŠOLSTVO

Vzgoja otrok se je začela že v zgodnjem otroštvu. Vzgoja fantov je bila stroga, zgodaj so se morali navaditi na alkoholne pijače in nenavadne jedi, ter se znebiti strahu, tako da bi bili v življenju pripravljeni na vse. Obiskovali so šolskega mojstra, pri katerem so se naučili branja, pisanja in računstva. Fantje so pogosto nasledili očetov poklic. Deklice so se usposabljevale za matere in gospodinje. Pomagale so pri ženskih opravilih v hiši: pri kuhi, ročnih delih, na vrtu, pri negi otrok, itd.... Redke med njimi so se šolale pri zasebnih učiteljih. Bogati meščani so za šolanje svojih otrok najeli in plačevali učitelja, ki je prihajal poučevati na dom. Ceneje je bilo, da je nekaj meščanov skupaj najelo učitelje in mu pošiljalo svoje otroke k skupnem pouku. Tako so se začele ustanavljati mestne šole. Pozneje so nastale tudi univerze. Najstarejša je nastala v italijanskem mestu Bologni. Srednjeveška univerza je imela štiri fakultete: teološko, medicinsko, pravno in filozofsko.¹⁶

MESTNO GOSPODARSTVO

Meščani so živeli od obrti in trgovine. Iz njiju so skušali izriniti okoliške obrtnike in trgovce. Omejili so delovanje podeželskih obrtnikov na oddaljenosti dobrih sedmih kilometrov okrog svojega mesta. Meščani različnih mest so tekmovali tudi med seboj in skušali doseči posebne pravice vsak za svoje mesto.¹⁷

Sprva je vsak obrtnik naredil obrtni izdelek od začetka do konca, pozneje pa so se obrtniki usposobili le za posamezno fazo izdelave. Delo je še vedno potekalo ročno. Kadar so vse faze obrtnega dela združene pod isto streho, je bila to manufaktura. Ta je bila po organizaciji dela predhodnica tovarne, ki pa že pozna proizvodnjo s stroji.¹⁸

Znotraj posameznega mesta so se obrtniki po strokah združevali v posebne organizacije – cehe. Ti so skušali svojim članom zagotoviti pravico, da smejo samo oni opravljati določeno obrt. Imeli so svoja pravila, ki so določala učno dobo in šolanje mladih obrtnikov. Cehi so predpisovali in nadzirali cene in kakovost izdelkov, ter delovni čas. Gojili so versko in družabno življenje svojih članov. Skrbeli so za bolnike in sirote iz svojih vrst.¹⁹

¹⁴ Prav tam, str.: 124

¹⁵ Prav tam, str.: 124

¹⁶ D. Mihelič, str.: 25, 26

¹⁷ O. Janša-Zorn, str.: 124

¹⁸ D. Mihelič, str.: 22

¹⁹ O. Janša-Zorn, str.: 124

Meščanski delovni dan se je začel med 4. in 6. uro zjutraj, končal pa se je med 7. in 9. uro zvečer, glede na letni čas. Mesto ga je določalo z jutranjim in večernim zvonjenjem.²⁰

HRANA IN OBLEKA

Hrana mestnih prebivalcev je bila sestavljena iz žita, kruha, kislega zelja, mesa, rib, sira, zelenjave in sadja. Začimbe so pomenile razkošje. Tudi sol je bilo treba (razen ob morju) kupovati drugod. Sladili so z medom, belili s sirom. Pri jedi so si pomagali z žlico in nožem, vilic niso poznali. Pili so medico, pivo in vino. Prehrabene navade so obsegale zajtrk, krepek obrok ped poldnevom in močno večerjo ob sončnem zahodu. Prehrana se je ujemala z njihovimi delovnimi navadami, saj se je delovni dan ravnal po soncu in je trajal od sončnega vzhoda do zahoda.²¹

Meščanska oblačila so bila omejena glede razkošja in barve. Tedanja oblačilna pravila so zahtevala, da se družbeni položaj razpozna tudi navzven. Bogata meščanka ni smela nositi nekaterih vrst blaga in okrasja, ki si jih je lahko nadela plemkinja.²²

Slika 4: Obleka graščakov

ZDRAVSTVENE RAZMERE

Skrb za čistočo v mestih ni bila ravno zgledna. Z vodo so se prebivalci mest oskrbovali iz vodnjakov. Vsakodnevni kopeli niso poznali. Za umivanje so pogosto uporabljali alkohol: pod pazduho so se umivali z vinom, ki so mu dodajali zelišča. Iz alkohola in dišav so pripravljali dišeče vodice, ki so jih uporabljali za osvežitev in prikrivanje neprijetnega vonja.²³ Preprostejše hiše so imele stranišče zunaj, bogatejše pa v hiši. Stranišča »na štrbunk« so bila v nadzidkih, ki so štrleli iz sten, a ne nad cesto. Kužne bolezni so pogosto kosile med mestnim prebivalstvom. Pospeševala jih je mestna umazanija in – gledano z današnjimi očmi – pomanjkljiva higiena, širili pa glodalci in druga golazen. Tedanje zdravilstvo je bilo pred kužnimi boleznimi nemočno. Zlasti hudo je mestno prebivalstvo trpelo ob kužni epidemiji

²⁰ D. Mihelič, str.: 27

²¹ Prav tam, str.: 28

²² O. Janša-Zorn, str.: 127

²³ O. Janša-Zorn, str.: 127

sredi 14. stoletja ki jo imenujemo tudi črna smrt. Opisi poročajo, da se je bolezen začela s kihanjem, bolnik je nato dobil vročino, po telesu so se mu spustile gnojne bule in temne lise. Redkokateri bolnik je preživel. Smrtno nevarne so bile tedaj tudi boleznimi prebavil, ki jim zdravstvo ni bilo kos. Druga bolezen, ki je bila razširjena v srednjeveških mestih, je bila gobavost, ki je povzročala odmiranje tkiva in pohabljenost.²⁴

STARI ZAPISI

Stari zapisi razkrivajo marsikatero življenjsko zgodbo posameznih prebivalcev srednjeveških mest. Glede tega so zelo zgovorni zlasti izvorni, na roko napisani srednjeveški sešitki, notarske knjige. V tistem času si redki ljudje znali pisati in brati. To so obvladali javni pisarji – notarji. V notarske knjige so vpisovali kratke vsebine poslovnih dogovorov, pa tudi pogodbe o dotah in oporoke. Tak zapis je pomenil dokaz, da je posel v resnici sklenjen. Notarske knjige so spravljali na predpisanem kraju. Do danes so se ohranile predvsem v romanskem sredozemskem okolju. Edini taki zapisi, ki so ohranjeni in dostopni pri nas, so spravljani v piranskem arhivu. Zapisi so latinski in v pisavi, ki dandanes ni več v rabi, zato jo zna razbrati le redkokdo. Veliko število raznovrstnih zapisov, v katerih se pojavlja določena oseba, omogoča sestaviti mozaik podatkov, iz katerega je razviden podrobnejši vpogled v življenje srednjeveškega meščana.²⁵

ZAKLJUČEK

Srednji vek je vsekakor eno najokrutnejših in najbolj umazanih obdobj v zgodovini. Mesta so bila neurejena, polna umazanije. Razhajala je najstrašnejša bolezen vseh časov – kuga. A kljub temu so ta mesta trgovcem, uradnikom, obrtnikom ... pomenila zatočišče, ter varnost pred raznimi nevarnostmi. V tem času je bilo življenje težko, vsekakor pa smo se iz njega lahko naučili marsikaj, kar nam je pozneje pomagalo pri zgraditvi današnjih mest.

²⁴ Prav tam, str.: 127, 128, 129

²⁵ D. Mihelič, str.: 35

VIRI IN LITERATURA

1. Darja Mihelič, Meščan sem, Branimir Nešović, Ljubljana 1996
2. Olga Janša-Zorn, Stari in srednji vek: zgodovina za 6. razred osnovne šole, DZS, Ljubljana 1995
3. Marjana Hönigsfeld-Adamič, Breda Konte, Marjan Krušič, Andreja Peček, Irena Trenc-Frelih, Velika ilustrirana otroška enciklopedija, Mladinska knjiga 1992
4. Internet: http://www.svarog.org/zgodovina/srednji_vek/anticne_naselbine.php
5. Internet: http://www.svarog.org/zgodovina/srednji_vek/srednjeveska_mesta.php